

Винуваті люди

Хтось міг би позаздрити Марусі, яка стала дружиною поміщика Ясенського. Житиме тепер у розкоші! Хай і з нелюбом. Час мине, і не згадає про того свого Василя. Однак життя повернеться інакше. Маруся лишиться вдовою, а Василь стане цирковим артистом. Він зійдеться з жінкою, якої ніколи не покохає, але й не покине. А Маруся чекатиме на Василя все життя. Їх осудять люди, власна совість винесе їм вирок. Зустріч із Василевою дружиною буде останньою краплею для Марусі. Вона втече, присягнувши, що тепер уже назавжди. Але правда, що наздожене її, змусить повернутися. Та чи востаннє?..

Тетяна Белімова

ВИНУВАТІ
ЛЮДИ

КСД

Від переможниці
«КОРОНАЦІЇ СЛОВА»

❧ВИНУВАТІ ЛЮДИ❧

Тетяна Белімова

ВИНУВАТІ
ЛЮДИ

Роман

ХАРКІВ
2021 КСД

КСД

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
2021

ISBN 978-617-12-8982-6 (epub)

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Електронна версія зроблена за виданням:

Дизайн обкладинки
CreaLab
Creative Laboratory

Белімова Т.

Б43 Винуваті люди : роман / Тетяна Белімова. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2021. — 352 с.

ISBN 978-617-12-8872-0

Хтось міг би позаздрити Марусі, яка стала дружиною поміщика Ясенського. Житиме тепер у розкоші! Хай і з нелюбом. Час мине, і не згадає про того свого Василя. Однак життя повернеться інакше. Маруся лишиться вдовою, а Василь стане цирковим артистом. Він зійдеться з жінкою, якої ніколи не покохає, але й не покине. А Маруся чекатиме на Василя все життя. Їх осудять люди, власна совість винесе їм вирок. Зустріч із Василевою дружиною буде останньою краплею для Марусі. Вона втече, присягнувши, що тепер уже назавжди. Але правда, яка наздожене її, змусить повернутися. Та чи востаннє?..

УДК 821.161.2

© Белімова Т. В., 2021

© Depositphotos.com / cidepix, Svyatkovsky, onvial, обкладинка, 2021

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2021

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2021

Пролог

О —дин, два, три, чотири, п'ять... Я вже йду шукать! А хто не сховався — я не винна...

Маруся забрала рученята від очей і роззирнулася.

— Васильку, так нечесно! Там заказано ховатися!

Під трояндовим кущем валявся Василевий кашкет, а сам бешкетник, що так необережно видав себе, заліз у кущ жасмину й тихенько підсміювався з нерішучого дівчати. Маруся тупцювала біля панського квітника й не насмілювалася переступити через низеньку огорожу. Їй було одинадцять, а на дівчат у такому ніжному віці ще діють заборони. Василь, на кілька років старший, ніколи й ні на що не зважав, дер гнізда горобців і лазив на високі стріхи. Він міг заскочити на норовливого, ще не об'їждженого жеребця та прогарцювати на ньому загоном коло, а то й два. За це частенько діставав від батька Гиви, який працював машталіром на кінному заводі графа Браницького, але це ніскільки йому не заважало й далі бешкетувати.

— Маруська — боягузка! — закричав Василь півнячим фальцетом, чим неабияк ушпетив дівчинку.

— А от і не боягузка! Сам такий!

Маруся огляділася, але Василь і досі був невидимим для неї. Вона наважилась і переступила у квітник. Біленьке платтячко замелькало між красиво підстриженими трояндовими кущами, а Василь зачаровано стежив зі свого сховку за тим, як мала морщила носика від пекучого сонця, як золотіли її коси, як вона зиркала навсібіч, немов руда лисичка, що ніяк не могла взяти заячий слід. «Виросту — женюся на Марусьці», — подумав Василь і сам злякався цієї думки. Що женитися — не завжди добре, він з'ятив, коли мати Лександра плакали перед весіллям його старшого брата Івана, примовляючи, що той жениться на чаплі через гроші. «Але Маруська зовсім не чапля, вона схожа на панночку», — утішив сам себе Василь і вже хотів був вийти, аж тут нагодився панський садівник і взяв маленьку порушницю за вухо.

— Хіба пані не казали не бігати по квітниках?

— Ай-яй! Дядечку, я більше не буду! Не тягніть!

— Пішли до пані, їй розкажеш!

Василь хотів вибігти й оборонити Марусю від злого дядька, але його ноги немов приклеїлися до землі. Це тривало якусь мить, та, коли він нарешті опанував себе й вискочив із жасминового куща, — було вже пізно: садівник заволік зарюмсону Марусю до панських покоїв.

Частина І. Посаг

1899—1900

Розділ 1

Колись батько сказав їй, що вона народилася останнього дня весни. Учора був цей день. Виходить, їй виповнилося вісімнадцять. «Коли я святкувала своє вісімнадцятиріччя, — згадувала графиня Браницька, — то протанцювала до ранку... Ах, яка в мене була препишна сукня волошкового кольору... Ах! Ах! Як це було давно...» Маруся чула цю історію сотні разів, тому не дуже дослухалася до слів графині. Вона стежила за дорогою. Спершу визирала з віконечка потяга, коли вони ще затемна рушили з київського вокзалу до Білої Церкви. Потім виглядала з коляски, яку вислав за ними з маєтку граф Браницький. Марусі хотілося скоріше повернутися додому — у рідну Іванівку. Так і минув її день народження: у підганянні хвилин і верст. І все одно, як не старалася Маруся пришвидшити час, вони повернулися до маєтку дуже пізно, ледь не поночі, й одразу лягли спати. Потім настав новий ранок, а день народження минув, розтанув, ніби його й не було.

— Марисю, серце, що ти там побачила цікавого?

Маруся дивилася на недобудований іподром, який почали зводити між палацом і кінним заводом. Десь там на неї чекав Василь. Уже майже пів години минуло відтоді, як Василь подав Марусі знак, а вона все зволікала й не могла знайти приводу, щоб вийти до нього.

— Та я дивлюся... Перестали будувати чи що?

— Ах, Марисю, ти в мене таке питаєш? Хіба я знаю?

Графиня Лідія Браницька почервоніла на виду. Ясна річ, вона не могла признатися покоївці, що граф Владіслав знову до нитки програвся в карти. Яке вже тут будівництво... Хоч би маєток у руках утримати. Обіцявся, божився, що вже не гратиме, але щойно графиня поїхала до Києва трохи розважитися на іменинах губернаторші Драгомірової, як узявся за старе. «Варшава танцює, Краків молиться, Львів кохає, Вільно полює, а старий Київ знай грає в карти... — нагадала собі графиня давнє польське прислів'я. — Боже ж мій, і що тепер? Доведеться продати маєтки на Волині... Бо ще зовсім трохи, і не буде з чого заплатити челяді, а вона й без того ремствує через малу плату».

— Марисю, берися вже розбирати речі, та обережніше, прошу, з французькими капелюшками. Вони вельми делікатні. Ти ж знаєш, що

один необережний рух — і кінець красі...

Графиня не встигла договорити.

— Пані, до вас приїхали...

У дверях з'явилася дівчинка з кухні, яка завжди щось робила надворі й першою прибігала з новинами. Коли пані була в доброму гуморі, то могла обдарувати копієчкою спритну малу.

— Ах, і хто ж там приїхав? — Очі пані Лідії засвітилися від передчуття, бо вона добре знала, чиє ім'я зараз буде вимовлено.

— Так це... пан... пан... Дай, Боже, пам'яті. Складно називається, не можу в голові вдержати...

Правду кажучи, малій складно було не лише запам'ятати, а й вимовити заковиристе ім'я Вікентія Монтрезора, давнього приятеля родини Браницьких. Пані змилувалася над дівчинкою і сама назвала гостя. Сподіваної копійчини мала не отримала, зате дістала відразу кілька наказів. Найперше треба було провести пана Вікентія до малого салону та спитати, чи не хоче він кави, а якщо він її зажадає, то бігти по неї на кухню. Потім наказано було простежити, щоб якийсь із панських машталірів заопікувався Монтрезоровим конем. А вже потому послати когось за паном Владіславом, господарем маєтку, хоча гість, була переконана графиня, приїхав не до графа й не дуже засмутиться, якщо не побачить його. Пані Лідія мала надію, що граф за своєю звичкою в робочому одязі займається кіньми й не поспішатиме митись і переодягатись.

— Пані, можна мені піти до батька? Я речі взавтра порозбираю, за пів дня справлюся, от побачите.

Маруся завважила перемену в настрої графині. Може, вийде-таки відпроситися? Хтозна, чи й випадє нагода пізніше, коли пані засядуть із гостем кавувати. Марусин голос вивів Лідію Браницьку із задуми. Спальня, куди звечора зтягли чималий київський багаж, виходила одними дверима в малий салон. І хоча графиня могла спокійно говорити з гостем французькою, якої Маруся не знала, усе ж їй не хотілося, щоб покоївка заважала спілкуванню та шурхотіла поруч коробками й валізами.

— Ах, Марисю, серце, авжеж, іди до Флора Ігнатовича, але завтра раненько повертайся, бо роботи багато.

Пані Лідії не терпілося побачитися з Вікентієм Монтрезором. Вона махнула Марусі рукою, і та, ніби тільки й чекаючи на цей знак,

вилетіла з покоїку й понеслася сходами на перший поверх.

— Куди несешся, наче оглашенна? На ось, занеси батькові пиріжків, поки теплі.

У дверях, що вели на панську кухню, стояла тітка Олена, батькова менша сестра. Замість привітатися, вона лише окинула племінницю важким поглядом і вклала їй до рук два великі пироги з маком. «На матір-покійницю стала схожа. Одне лице, — устигла подумати тітка, перш ніж Маруся зникла за дверима. — Тю ти, хотіла розпитатися про Київ, про святу Лавру, а її вже й нема... І куди вона так несеться? Точно оглашенна...»

А Маруся, відчувши нарешті волю, і справді неслася, мов причинна, не розбираючи дороги. Налетіла на кремезний дуб, що чіплявся вітами за дах панського будинку, відступила на крок, обійшла дерево з іншого боку, де Василь кілька років тому вирізав ножичком послання для неї: «Марусинко, виходь увечері». Затяглося трохи, але ще можна прочитати світлі літери. Минуть роки, і цього напису, напевно, зовсім не стане, а кохання залишиться. Маруся в цьому не сумнівалася, бо ж іншого такого, як її Василь, немає на всьому світі.

— Марусинко!

Щойно Маруся добігла до недобудованих колон іподрому, як Василь схопив її у ведмежі обійми, закружляв навколо себе. Пиріжки випали з Марусиних рук, а вона навіть не помітила. Обвила Василя за шию обома руками й сама ж злякалася себе. А як хто побачить? Що люди скажуть? Піде неслава... Батько ганитимуть, пані Лідія закотить очі й зачне розказувати про пристойне поведження, тітка Олена знову шпетитиме біля кухні.

— Василечку, так не можна... Почекаємо вечора...

Маруся видихала між поцілунками й умовляла не лише Василя, а й себе. Нарешті вона відсторонилася від Василя та вперлася кулачками йому в груди.

— Василю, пусти! Ще хтось побачить.

— Та ж хто нас тут побачить? Нема нікого, — не бажав розтискати рук Василь. — А як хто підглядатиме — ноги поламаю. Гей, виходь, кому нема чого робити! Скуштуй машталірських гостинців!

Маруся почервоніла від Василевих слів і ще більше запручалася. У своїй коричневій сукні вона була схожа на гімназистку старшого класу, яка потай від батьків зійшлася із сином прикажчика й тепер

ховається від усіх зі своїм коханням. Зрозумівши, що їй не вивільнитися з Василевих рук, Маруся зачала проситися:

— Василечку, Бога ради, не кричи... Справді-бо ще хтось почує...

— І хай собі чує. Нам що з того? Однаково будеш моєю. Будеш? — Василь і не думав розтискати обіймів, хоч і робив уже Марусі боляче, не відчуваючи власної сили.

— Буду... Ти ж знаєш, що тільки твоєю буду... Пустити ж, Василечку!

— Уже цієї осені поберемося. Я вже скоро й старостів зашлю.

— Так, уже цієї осені поберемося, — слухняно повторила Маруся й нарешті вивільнилася з Василевих рук. — Увечері на нашому місці?

Василь кивнув. На словах він був сміливий, а сам неабияк боявся майбутніх заручин і весілля. Де він, простий собі машталір, а де Маруся, донька старшого машталіра Флора Ігнатовича, який, по суті, тримає в руках кінний завод? До того всього ще й графиня Браницька взяла Марусю до себе на виховання та службу. Маруся й навчена всьому панському, й одягнута, як панночка, й навіть на піаніні втне зіграти. Чи ж дадуть їй за нього? Василь хотів сказати Марусі, що кохає її, що цей місяць, коли вона поїхала з пані до Києва, тягнувся неймовірно довго, що він зробив майже тридцять зарубок на одвірку, рахуючи дні до її повернення, але слова спершу застрягли в горлі, а потім і зовсім повтікали від нього. От якби зробити сальто, щоб розсмішити Марусю, як у дитинстві, пройти на руках хоч і весь цей іподром, прогарцювати на гарячому арабі — це будь ласка. Таку штуку Василь утнув би легко для Марусі, а от розказати про свої почуття — тут була заковика для нього.

— Марусю, ти цей-во... — Василь відчув, що знову в горлі в нього пересохло, і несподівано для себе бовкнув: — Ти в Києві авто бачила?

— Бачила, Василечку! — радісно защebetала Маруся. — І трамвай бачила. І навіть їздила на ньому! Уяви! Такий гуркіт страшний... Вуха закладає...

— Від чого гуркіт? Від авто чи від того, як його, трам-ва-ю? — щасливо сміявся Василь. Йому здавалося, що він місяць просидів у темному льоху, а ось зараз його хтось випустив на волю. Смакував нове слово «трамвай», вимовляв по складах і думав, як було б добре й собі втрапити до великого міста, усе там роздивитися.

— Трамвай здоровецький, а сам собою їздить, і дядько стоїть у дверях і сюрчить у свисток, щоб пасажири знали, коли сходити, —

і собі засміялася Маруся, бо нагадала, як спершу перелякалася цього трамвая та нізащо не хотіла заходити досередини, скільки не просила її графиня, яка будь-що хотіла проїхатися на чудернацькій машині, але сама в неї лізти не наважувалася, тож підбивала покоївку.

— Ось, Василечку, це я для тебе в Києві зробила фото...

Маруся дістала з кишеньки фартушка фотокартку, наклеєну на рожевий картон. Це був сюрприз для Василя, який неодмінно мав йому сподобатися. На фото, звісно, була сама Маруся. Вона стояла, спираючись правою рукою на невеличкий ослінчик, накритий скатеркою. У нижньому кутику ліворуч було написано «М. Брежинська», а праворуч «Кієвъ. Печерскъ». Букви були схожі на вензельочки, які чіплялися тоненькими ручками й ніжками одна за одну. Василь покрутив фотокартку в руках і побачив на її звороті: «Печерскъ Милліонная ул. № 8», а під тим акуратним Марусиним почерком було виведено: «Василеві од Марусі на пам'ять, 30 мая 1899 г.». Василь перевів погляд на Марусю. Дивовижа та й годі... Ту саму Марусю, у цій же простій коричневій сукні, він тримав у руках.

— Тобі сподобалося?

Василь кивнув, водночас прикидаючи, скільки грошей Маруся витратила на це фото зі своєї платні, на яку він уже дивився як на їхнє спільне майно. Краще б усе жалування відкладала на посаг, щоб їм легше було на ноги спинатися, обживатись у власній хаті. Кілька разів він навіть натякнув на це Марусі, але їй, схоже, одні витребеньки в голові. Василь уже навіть розкрив рота, аби нагадати Марусі про ощадливість, але несподівано десь узявся метелик, легкий, ніби зітканий із повітря. Метелик усівся Марусі на коси, і Василь так і застиг із роззявленим ротом, витріщившись на живу прикрасу, яка переливалася всіма відтінками перламутру й неспішно зводила й розводила крильця. «Отаке б фото зробити — із метеликом у косах, але де ж цю камеру взяти? — думав тим часом Василь. — Та й не вловиш метелика спеціально задля фото. Марнота, звісно... Хоча раз живемо, треба буде й собі сфотографуватися, а чи з Марусею на весіллі. На весіллі вже запевне треба».

— Ну то я вже піду, Василечку, бо батько питатиме, де я так довго...

Маруся перервала хід Василевих думок, спрямувавши їх в інше русло. «Що там із тебе батько може спитати? А от із мене питає, чого я не при ділі, коли служба йде», — невесело всміхнувся сам до себе

Василь. Його давно вже точила думка, що він недогідний Флорові Ігнатовичу. Може, старший машталір для своєї доньки хоче багатого жениха? Хто його знає, що у Флора Ігнатовича на думці. Непростий він чоловік.

— Ти цеє, Марусю, ти мені ввечері цю фотокарточку віддай, бо я зараз до стайні майну, десь іще замащу таку красу.

Маруся кивнула, метелик злякався та спурхнув із її голови, піднявся високо, але, підхоплений літнім вітерцем, знову опустився на кинуті напризволяще остови для майбутнього іподрому. Між колонами нікого вже не було.

До панської економії лишалося якийсь крок, коли Маруся, заглиблена у свої думки, раптом почула, як хтось пробасував до неї: «Добридень, Марусинко». Підвела очі й побачила Дениса, кремезного коваля, який недавно відбув учнівство та став до праці на кінному заводі. Він тягнув велике дерев'яне відро, повне чорнющої сажі, і сам був увесь замазурений сажею, лише білки очей і зуби поблискували на вкритому вугільним пилом обличчі. Маруся сахнулася від Дениса й невдало відступила зі стежки. Нога підвернулася, і дівчина впала.

— Хапайся за рукав, бо руки чорні. Чого плачеш? Забилася?

Денис схилився над Марусею, але не смів доторкнутися до неї, щоб ненароком не забруднити сажею. Вона ж тим часом витягла з фартушка фотокартку та з розпачем дивилася на тріщину, яка ніби відкраяла правий верхній її кінчик, саме той, де з іншого боку був напис *«Василеві од Марусі на пам'ять, 30 мая 1899 г.»*.

— Яка ж ти гарна, Марусю.

Денис і собі витріщився на фотокартку, на якій Маруся марно розгладжувала нігтем злочасний залом. Нарешті вона звелася на ноги і, кинувши через плече: «Йолопе, через тебе це сталося», пішла своєю дорогою. А Денис відставив відро і, накривши дашком правиці очі, іще довго дивився услід панській покоївці.

Розділ 2

— Марусю, вставай, бо й долю проспиш!

Батько грюкнув вхідними дверима. Маруся прокинулася й сіла на постелі. Потяглася за глиняним кухликом, щоб напитися, але він виявився порожнім. Легко скочила з ліжка — цебро з водою стояло на лаві біля дверей. Маруся набрала повен кухоль і зробила кілька ковточків. Раптом мокрий кухоль вислизнув їй із рук і дзенькнув об підлогу. Довелося Марусі підіткнути сорочку, дістати з-за груби шмату й заходитися коло підлоги, заодно збираючи до купи глиняне череп'я. За цим заняттям вона не розчула легкого стукоту у двері, які за мить відчинилися. На порозі з'явився незнайомий пан із хвацько закрученими вусами. Погляд його блакитних очей зупинився на голих Марусиних ногах.

— Добридень, панянку! — Незнайомець і не думав відвертатися, прискіпливо розглядаючи дівчину. — Бачу, у вас тут недільне прибирання. Боже помагай!

Маруся зойкнула й випустила ганчірку. Відчула, рвучко обсмикуючи сорочку, як гаряча хвиля сорому заливає обличчя.

— Пардон! Не хотів збентежити. Дозвольте відрекомендуватися. Юліан Казимирович Ясенський, вахмістр у відставці окремого корпусу прикордонної варті.

Скоромовкою представившись, Юліан Ясенський по-військовому клацнув підборами та злегка нахилив голову вперед.

— Чи панянка розуміє по-польськи?

Маруся добре знала по-польськи, але Юліан Ясенський не зводив із неї очей, ще більше бентежачи, і через це вона не могла видушити із себе бодай слівце. Спромоглася лише кивнути йому.

— Чи панянка є донькою Флора Ігнатовича?

Ясенський удавав світську бесіду, зумисне не помічаючи, що Маруся стоїть перед ним у самій сорочці. Здавалося, він дістає від дівочого хвилювання неабияке задоволення. Маруся врешті опанувала себе і, схопивши з жердки свою сукню, насилу видушила «пшепрашам». Вона кулею вилетіла з кімнати й зачинила за собою двері тісної кухні, яка була через сіни. Власне, невеличка світлиця, сіни й кухонька — це й було все Флорове помешкання, що належало йому як старшому машталірові.

Уже з кухні Маруся почула важкі батькові кроки. Флор крутився надворі, біля стайні, і побачив незнайомого пана, який спішився біля його хати. Поки Флор вимив руки й умився, пан уже зник за дверима. Хазяїн і собі заспішив додому, цікавий дізнатися, кому він знадобився в приватній справі, та ще й у неділю. Зазвичай усі прохачі приходили до нього в контору на заводі по буднях.

Флор Ігнатович із порога перехрестився на ікони в кутку, а тоді поручкався з незнайомцем, хоча на споді крутилася нав'язлива думка, щодесь він уже його бачив.

— Юліан Казимирович Ясенський, уродзюнний шляхтич, вахмістр у відставці.

Старший машталір відразу згадав, що бачив Юліана Ясенського на ставищанському базарі, де той цікавився фуражем. Що ж, тоді він і справді знав цього пана, хоч і не був представлений особисто. Ясенський був шляхтичем середньої руки, мав скромний маєток і потроху збував пшеницю негоціантам¹ в Одесу. Торік він відкрив чайну на Київському тракті, за кілька верст до провінційного Ставища. Ця подія неабияк переполошила містечкових юдеїв, бо де ж це бачено, щоб шляхтич брався до корчмарства? Хай у чайній не продавали горілки, але вона була на самісінькому тракті, а це вже неабияка перевага для тих, хто не бажав гаяти часу й заїжджати до поштової станції в саме містечко. Мандрівці радо гостилися в Юліана Ясенського. Переказували, що справи в чайній ішли непогано.

— Я вас слухаю, пане Ясенський. Щось маєте мені сказати?

Флор за свою довгу службу перебачив чимало панства та знався на панських звичках. Передусім пошана. Хай що ти думаєш, хай що відчуваєш, поведься шанобливо — і завжди матимеш зиск із зустрічі, тобто гешефт, як казали ставищанські юдеї.

— Флоре Ігнатовичу, я чоловік військовий, тож не точитиму баляндрасів. Мене цікавлять ваші араби. Почув, що ви маєте біля себе двійко чистокровних арабів, і приїхав напитати ціну. Я, знаєте, коней люблю. Мені життя не миле без доброго коника.

Ясенський білозубо всміхався. На вигляд йому було років із сорок. Не вельми молодий, а втім, тримався справжнім франтом. Одягнутий був у модний широкий піджак, під яким виднілася сорочка без жилетки з огляду на спеку. Штани також, за закордонною модою, були набагато коротшими, ніж пристало носити панові, як на хлопський

розум старшого машталіра. Шкіряні краги та м'який фетровий капелюх довершували франтуватий образ шляхтича. Флор відразу збагнув, що перед ним третій калач. Ясенський-бо не пішов до графа Браницького, який радо продав би йому будь-якого араба зі свого заводу, здерши справжню ціну за чистокровного коня, а прийшов сюди, сподіваючись дістати задешево добрий товар. Флор так само був мастак на оборудки. Рік тому він, як старший машталір, відбракував двох щойно народжених лошат, недоношених і кволих. Таких зазвичай убивають, щоб не мучилися, бо однаково за день-два помруть. Пан або пропав, сказав собі Флор і купив жеребчиків за рубль, майже як падаць.

Старший машталір узявся до придбаних коників, не жаліючи ані сил, ані здоров'я. Вони спершу й спали тут — у хаті біля нього. А тепер, дивлячись на двох зміїв, що б'ють копитами землю в скромній стайні, ніхто й не скаже, що це були здохляки недоношені. Навіть граф Владіслав поцокав язиком, коли побачив вигодуваних Флором арабів, але що з воза впало, те пропало. За документами жеребчики перейшли до Флора. Купчу було оформлено правильно, і граф Браницький власноруч її підписав.

— Так, ваша правда, пане Ясенський, коней я маю. Але тут така справа... — Флор замовк, обдумуючи слова відмови, які б не образили панський гонор. — Коні — це придане за моєю єдиною донькою Марусею. Ви ж добре знаєте, що я безземельний. Тож мої араби — це доньчин посаг. Вона в мене сирота. Жінка померла пологами, Царство їй Небесне.

Це була не зовсім правда. Флор не збирався віддавати за Марусею обох коней — лише одного. Він так і сказав Василеві, коли той, спотикаючись на кожному слові, завів мову про сватання й весілля. Власне, Флор нічого не мав проти Василя-машталіра. Гарний машталір, що й казати. Колись таких здоровенних і вправних хлопів тільки в машталіри й брали. Василь і фортелі на коневі вмів показати, і прибирати в стайнях не гидував, і біля коней умів ходити. Словом, роботящий, тямущий, зграбний. А от як жених його доньки... Тут уже Флор мав іншу думку.

Араби були дорогими. За них можна було б уторгувати грубі гроші. Цілком вистачило б продати й одного, щоб і весілля Марусі справити, і грошенят Василеві дати — хай молоді швидше на ноги спинаються.

Утім, Флор волів продавати коня на ярмарку, можливо, і на Київських контрактах, куди він не раз їздив із графом Владіславом і де навіть завів корисні знайомства. Флор сумнівався, що Ясенський дасть йому справжню ціну. Розмову він для себе вважав завершеною, хіба для годиться ще міг запропонувати гостеві чаю. Старший машталір уже розтулив рота, щоб гукнути до Марусі й наказати занести самовар, але Ясенський випередив його:

— Флоре Ігнатовичу, то я й женитися можу. Саме собі дружину напитую. Знаєте, як тяжко самому на світі жити? Найкращі роки в армії минули, вийшов у відставку, оглядівся — усіх дівчат розібрали. На кому женитися?

Флор від несподіванки крякнув, не знаючи, як розуміти мову Ясенського, а той усе сипав словами, мов горохом, то нарікаючи на долю самітника, то розписуючи в усій красі свій маєток і чайну. Ясенський не справляв враження недалекого чоловіка, а радше такого, що має діловий хист і знається на тому, звідки беруться гроші. Однак були в нього дві слабини: гарні жінки й коні, і в запалі Юліан був здатним на дивні й несподівані вчинки, про що старший машталір ніяк не міг знати. Не знав Флор Ігнатович і про те, що Юліан Ясенський уже встигнув роздивитися його доньку й майже відразу відчув до неї пожадання.

— Знаєте що, Флоре Ігнатовичу, ви приїздіть до мене з донькою. Приїздіть вашими конями. І я коней роздивлюся, і ви мій маєток побачите.

Юліан Ясенський поводився запросто, ніби вже давно знав і самого Флора Ігнатовича, і його доньку, і їхній візит був буденною справою для нього. Несподівано для себе Флор погодився.

¹ Негоціант — особа, яка займається гуртовою торгівлею, переважно з чужими країнами. (Тут і надалі — прим. ред., якщо не зазначено інше.)

Розділ 3

До садиби Ясенських вела алейка новомодних акацій із рожевим квітом. Завезені наприкінці вісімнадцятого століття графом Розумовським, ці дерева швидко прижилися в Україні і, хоч не давали багато тіні, швидко розросталися й довго зеленіли. Сам маєток був невеличким, обнесеним високим парканом, як було заведено з давніх часів, і одним своїм боком упирався у великий став, що його викопали на річечці Ціцилії, звівши добротну греблю.

Флор із Марусею змучилися спекою, здолавши близько чотирьох верст. Коникам, здавалося, нічого не було. Араби добре переносили пекуче сонце й завезли батька з донькою до маєтку Ясенського завиграшки.

— Моє шанування, Флоре Ігнатовичу. Вельми радий бачити вас, панночко Марисю... Не раз згадував вашу вроду, ваші небесні очі. Родинний палацик Ясенських хоч і невеличкий, але вельми затишний, із усіма вигодами... Уклінно прошу до господи.

Юліан Ясенський, високий і статний, у білій сорочці, хвацько клацнув закаблуками й чемно подав руку зніченій Марусі, допомагаючи їй злізти з араба. Несподівано він затримав її долоньку й заклав собі під руку — так дами прогулювалися з кавалерами дерев'яними хідниками в недільний день. Маруся не раз бачила такі пари, коли бувала в Ставищі чи Білій Церкві. Що вже й казати про Київ. Утім, вона ніколи не думала, що й сама колись буде так шпацирувати із шляхтичем, хай і коротенькою алейкою до його дому. Маруся знітилась і не сміла підняти очей. Вона чула, як Ясенський оповідав батькові про свої угіддя, наводив точні цифри, ніби звітував перед штабним командуванням, яке приїхало з перевіркою, але це все перекривав страшенний гук її серця, що калатало, мов навіжене.

— Дозвольте відрекомендувати мою сестру Зосію Казимирівну Ясенську.

Юліан урешті відпустив Марусину руку, і вона зависла в повітрі, наче дерев'яна. Маруся підняла очі й замерла, заскочена льодяним поглядом старшої пані, яка привіталася хрипким, із присвистом, голосом.

— Сестра старша за мене на десять років. Бачите, вона малою перехворіла на скарлатину, і це ушкодило її голосові зв'язки... Але

повірте, пані Марисю, вона дуже добра, слово честі. Вона мені за матір. А я рано зостався без матінки... — Юліан Ясенський стишив голос і схилився до Марусі, обдаючи її гарячим подихом.

Шляхтич легко скочив через три сходинки на кам'яний ганок, жестом запрошуючи гостей слідувати за ним. Напівтемрява, що панувала в довгому коридорі, посилювала інтимну тональність, яку взяв господар, закликаючи прибулих почуватися ніби вдома. Ясенський, безперестанку щось розказуючи, відчиняв одні за одними двері кімнат і показував гостям скромно обставлений кабінет, власну спальню із двоствольною рушницею над великим дерев'яним ліжком, спальню сестри, що радше скидалася на келію в кляшторі, вітальню з книжковою етажеркою та піаніно. Урешті вони зайшли до просторої кімнати, де вже було накрито стіл, скраєчку якого примостилася Зосія, украй холодна й непривітна, як здалося Марусі. Натомість її брат випромінював саму люб'язність.

— Прошу сідати!

Ясенський галантно відсунув масивний дерев'яний стілець від столу, і Маруся слухняно сіла на оббиту давнім гобеленом подушку. У глибині дому забамкав годинник. Із дверей, що вели до кухні, вийшла висока ряба дівчина Настя з карафкою горілки на срібному підносі й зависла, не знаючи де її примостити, бо стіл уже ломився від страв. Тут був і кислий джур із м'ясом та відвареними на круте яйцями, і вареники із солоним сиром та шкварками, парував запечений молодий гусак із яблуками, окремо стояв таріль із солодкими пампухами, від яких линув неймовірний аромат. Довершував картину святкового обіду фарширований короп.

Флора вразив такий прийом. Він згадав, що забув у торбі хліб, який на його прохання спекла рідна сестра Олена. Але тоді навіть зрадів, що не взяв його. Не годиться йти на гостину з порожніми руками, але й заносити хлопський хліб до панського столу — це ніби образа гонору.

Старший машталір сів біля доньки й обережно присунув ближче до тарілки виделку, якою не дуже тямив користуватися. Однак це не зіпсувало йому настрою. Те, що він із донькою сидить у шляхтича, мов поважний гість, неабияк лестило. Виходило, що Ясенський прийняв Флора як рівного, хоча вони лише й мали, що говорити про коней. А може, й не про коней? Флор Ігнатович крадькома глянув на доньку.

Недаремно він іще дівчам віддав її графині Браницькій у науку. От тепер має справжню панночку, дарма що без родоводу. Маруся і книжки тямить читати, і пише, і рахує, і на піяніні заграє, ще й заспіває. Про вроду й мови нема. То чим не дружина Ясенському?

Флор у пів вуха слухав теревені господаря про телефонічний апарат та автомобілі, які той бачив у столиці, про врожай пшениці й цьогорічні ціни на неї, про те, що надої молока не такі, як торік... Флор Ігнатович мучився від того, що не міг достеменно пригадати всього, що чув раніше про рід Ясенських. Про старшу Зосію, стару панну, чував, що була вона крутого норову, доводила до сказу челядь, сікалася до куховарок, сварила покоївок так, що мало хто й наважувався йти до неї на службу. А от про старих Ясенських Флор уже не міг сказати напевне, чи це вони втекли сюди під час останнього польського повстання 1863 року з Василькова? Чи то були якісь інші шляхтичі, а Юліанових батьків таки зловили та стратили тоді? Флор мимохідь кинув погляд у вікно: крізь вимиті до блиску шибки було видно греблю й широкий став за нею, на березі якого стояв вимуруваний водяний млин. «Цікаво, чий це млин? Ясенського? Це ж млин і чайна — та й можна нічого не садити й не сіяти, а грошви будуть повні кишені...» Млин і справді належав Ясенським, сюди звозили молотити зерно не лише з Ясенівки, а й із Журавлихи, Плеського й навіть із самого Ставища. Це був добрий заробіток, до якого вже бралися й інші шляхтичі. Граф Браницький і собі швидко зметував, що це вигідна справа, і поставив на своїй землі аж два млини на Гнилому Тікичі.

Завалували пси надворі й вивели Флора Ігнатовича із задуми. Господар кинув серветку й устав з-за столу. Флор і собі піднявся вслід за Ясенським.

— Бачу, що вже повернувся Прокіп, мій колишній денщик, а тепер управитель маєтку. Я забрав його до себе, коли вийшов у відставку. Знаєте, вельми відданий хлоп. Таких я ціную. Прошу, Флоре Ігнатовичу, оглянути моє господарство. Прокіп усе покаже.

Маруся й собі глянула у вікно й побачила високого рябого чоловіка, білобрисого до того, що вії та брови ледь проглядалися на його веснянкуватому лиці. Той, кого Ясенський так вихваляв її батькові, раптом і собі підняв погляд і зустрівся очима з Марусею. Поза спиною

в Марусі пробіг холодок від твердого, ніби застиглого погляду управителя.

— То ти вихованка в Браницької? Чи просто служиш у графині? Щось я не второпаю, якого ти польоту птиця...

Щойно Ясенський із гостем вийшли з кімнати, як Зосія Казимирівна скинула із себе непотрібну маску благопристойності. Вона, звісно, знала відповідь, але не могла відмовити собі в насолоді позбиткуватися з молодої дурепи, яка посміла з'явитися в її домі й навіть усістися за стіл.

— Я при пані графині для дрібних доручень, щоб супроводжувати її...

Маруся відчула, як червона фарба заливає її обличчя. Водночас голос по-зрадницьки здригнувся, тому вона не змогла договорити про інші свої обов'язки. Зосія Казимирівна злостиво хмикнула й повела далі свій допит:

— А де це твій батечко роздобув арабів? Невже холопи мають гроші, щоб купувати собі таких дорогих коней? І хто це тебе навчив їздити верхи? Невже графиня?

— Ні, батько вчив... — Маруся знітилася ще більше, не розуміючи, чи пані так жартують, чи серйозно її питають за коней.

— А мати що? Погодилася, щоб донька скакала верхи цілими днями замість прясти чи вишивати? — неприємно захихотіла господиня.

— У мене немає мамки...

— Як немає? Усі мають мамку, навіть холопи.

— Моя померла. — Маруся відчувала, що ще трохи — і заплаче.

— Ну ти з мене сльозу не дави. Не думай, що я тут тобі розчулюся, — Зосія підвищила голос. — Даремно ви сюди з батечком припхалися на своїх арабах. Даремно ти вирядилася в муслін і зачесалася, як справжня панночка, іще й парасолькою прикрилася від сонця. Ги-ги-ги... Бачила я вже таких. Знаєш, скільки до Юліана Казимировича знатних вдовиць клинці підбивало? А скільки шляхетних дівиць шукали його уваги, відколи він вийшов у відставку й повернувся в маєток? І що? От спитай у мене, де вони всі? І подумай, чи варт тобі було їхати сюди?

Утім, Зосія Казимирівна лукавила. Усе було якраз навпаки. Це Юліан за два роки, відколи повернувся додому, перебрав усіх

навколишніх панночок шлюбного віку, презнайомився з усіма вдовицями, але так ні на кому й не спинився. Зосія нагадала собі хлопське прислів'я, що казало, буцім за вибірки дає чорт витрішки. Нині вона не випадково нагадала це чортове прислів'я, бо таки добре збагнула його суть. Брат запросив якогось машталіра з донькою та наказав прийняти їх, наче іспанських грандів, хоча раніше не запрошував нікого з панянок шлюбного віку на гостину. А коли Зосія Казимирівна уздріла саму вертихвістку попід ручку з щасливим братом, який так розчервонівся від задоволення, що хоч сірника піднось до пики, серце їй упало від лихого передчуття. Стара мегера зненавиділа нещасну Марусю з першого погляду й тепер дихала на неї пекельним жаром, наче всередині в неї була розжарена пічка.

Марусі ж на очі навернулися сльози від досади й образи. Невже ця стара пані подумала, що вона, Маруся, хоче закрутити голову її підстаркуватому братові? Боже милий... Може, й добре, що Василь поїхав із паном торгувати коней у столицю, а то й він би ще чого напридумував собі.

— Тато сказали, що ви нас запросили... Наказали їхати з ним... — чесно зізналася Маруся.

Зосія побуряковіла. Марусині щиросердність, молодість і врода вразили її до глибини душі, бо це було те, чого ніколи не мала сама Юліанова сестра. Їй стало зле. Захотілося, щоб Маруся скоріше забралася з-за столу та з їхнього маєтку. І тоді все стане, як завжди. Можна буде, не ховаючись, вдихнути понюшку доброго тютюну, випити келишок вишневої наливки, розкласти пасьянс...

Дві гарячі сльозинки викотилися з Марусиних очей і впали їй на руку, обпікши, немов окропом. Марусі зробилося невимовно соромно, як тоді, коли вони з Василем цілувалися за альтанкою в графському парку, а садівник насварився на них та ще й присягався, що розкаже Флорові Ігнатовичу. Вона палко бажала, щоби батько чимшвидше повернувся й урятував її від цієї страшної тітки, що заповзялася вийняти з неї душу. Вона боялася й ворухнутися під важким поглядом Зосії Казимирівни й сиділа, немов скам'яніла від лихих чарів. Можливо, тим злим чаклуном був Юліан Ясенський, що, всадивши її на стільця й підсунувши до столу, вимовив якесь слово? Десь за вікном кукурікав півень, пересварювалася челядь, плюскотілася річечка Ціцилія, а Маруся все сиділа за столом і не наважувалася встати, ніби

якась забута річ чи порцелянова лялька, що її ще не встигли прибрати назад у коробку після гри.

— Вісімнадцять років... Достоту стільки...

Флор і сам незчувся, як у нього вирвалося вголос те, що крутилося на думці.

— Ой, я вас прошу, Флоре Ігнатовичу, не побивайтеся через юний вік панночки Марисі. Дівцям о такій порі саме час виходити заміж.

«Хіба ж я про те журюся, — подумав Флор, що так необережно прохопився й видав себе. — Ах, милий пане, ви старші за мою Марусину на вісімнадцять років. А вона всього-то вісімнадцять годочків і прожила на світі. Вона ж дитя ще проти вас...»

Флор задивився на панський дім. Його думки від хвилювання плуталися. Це ж скільки всього має цей шляхтич... Ясенський, витлумачивши хвилювання старшого машталіра по-своєму, насупився і спідлоба зиркнув на свого управителя Прокопа, а той, стоячи за спиною гостя, розвів руками й пустив очі під лоба. Прокіп уважав, що зробив усе, що міг, бо ж показав увесь маєток гостеві, розписав у яскравих барвах усі принади пана та його статки. А як дурний машталір не збагнув свого щастя, то хто ж йому винен? Прокіп дістав з-за пазухи пачку папірос «Тройка», де червоною фарбою було зображено три конячі морди, а під ними чорним по білому написано: «20 шт. — 5 коп.».

— І тут коні! — дурнувато засміявся Прокіп.

— Га? Що? — стрепенувся Флор.

— Закуримо?

— А, ні-ні, я давно вже кинув це діло, — махнув рукою старший машталір.

Ясенський, що й собі хотів закурити доброго тютюну, враз передумав і засунув свій срібний портсигар подалі в кишеню. Юліан Ясенський відчув внутрішню боротьбу свого гостя, тільки не міг витлумачити його вагань. А Флор Ігнатович тим часом хвалив себе за те, що відіслав Василя з графом Браницьким аж до Петербурга продавати коней. Василь був гарним машталіром, але майбутнім зятем Флор Ігнатович уже бачив іншого.

Розділ 4

Була субота, свято Маковея. Незважаючи на ранню годину, в Іванівській церкві вже правили. Маруся потягнулася в ліжку й усміхнулася сама до себе. Вона згадала, як графиня Лідія вимовляла сільському батюшці за ранні служби, наказувала шануватись і брати приклад зі ставищанського ксьондза, який ніколи не будив вірян завчасно. Батюшка згідливо кивав, та, однак, чинив по-своєму.

Маруся хлюпнула води в мідницю та стала вмиватися. Через прозорі крапельки на віях і кімнатка, і світ довкола — все здавалося різнокольоровим і розпливчастим. Раптом у цих змішаних барвах з'явилося обличчя графині Браницької, уже немолоде, ледь припухле від сну.

— Марисю, серце, одягайся. Батько забирає тебе на весь день.

Графиня Лідія оперлася повною рукою на одвірок. Маруся стояла проти вікна, і від цього її довге волосся ніби світилося золотою барвою. Графині раптом пригадалася улюблена дитяча книжка з грецької міфології. Там такі ж дівчата, як Маруся, тонкі, стрункі й довгоногі, називалися німфами. Але яка ж із Марусі німфа? Вона ж холопка. Піде заміж за свого Василя, народить купу дітлашні та швидко постаріє від марудної праці. Зовсім скоро нічого не лишиться від цієї тонкої вроди. Дарма вона, графиня, привчила дівку пити каву й розкладати пасьянс. Але що було робити, коли граф цілими днями пропадав на своєму кінному заводі? Тоді вже й самій довелося цікавитися кіньми та навчитися їздити верхи. Як на те, донька старшого машталіра Маруся добре трималася в сідлі й могла скласти компанію графині Браницькій. Матері в дівчинки не було, от графиня і взяла малу до себе — і для науки, і для розваги.

— А чого батько прийшли? Хіба ми не поїдемо до костелу, пані?

Маруся ледь не потягнулася й лише останньої миті стрималася. Графиня страх не любила позіхань і потягувань, називаючи це «порушенням етикету» і наполягаючи щоразу, що «панни так не поводяться». Лідія Браницька лише невдоволено скривилася, бо не мала зеленого уявлення про справи Флора Ігнатовича. Вона й сама була неприємно заскочена раннім візитом старшого машталіра. Її здивував його врочистий вигляд, а ще більше — його загадкове прохання, мовляв, чи не зволить ласкава пані чимшвидше відпустити

доньку з ним? Графиня, звісно, відпустила. Що ж мала чинити? Скоро доведеться і зовсім попрощатися з Марусею, вона ж бо заміж збирається. І це мудро з її боку. А от графині було б немудро, старіючи, тримати біля себе молоду вродливицю, до того ж маючи дорослого сина. Олександр Браницький саме мав повернутися до маєтку з Києва. Пані Лідія сама викликала його телеграмою, бо старший Браницький ось уже понад місяць, як поїхав продавати коней до Петербурга і, схоже, не поспішав вертатися. Графиня ж потребувала підтримки та твердої чоловічої руки в управлінні маєтком.

Пані Лідія незмигну стежила за швидкими зборами Марисі, дивилася, як та чесала волосся, спритними рухами заплітала довгу косу, захищувала непіддатливі крючки на сукні, яку зовсім недавно отримала від графині й сама перешила на себе.

— Марисю, серце, візьми мій старий капелюшок. Той самий, рожевий, що ти вподобала. Забирай його назовсім, бо вже не носитиму. Такі вийшли з моди. А втім, капелюшок ще цілком пристойний. До того ж молодій дівчині все до лиця, що не вбери.

Графиня востаннє критично оглянула Марусю, ніби благословляючи на незнану пригоду, і жестом відпустила. Треба було й собі збиратися до костелу — усе ж хоч якась атракція.

Маруся тим часом затрималася біля великого дзеркала в салоні. Вона вбралася в омріяний капелюшок і, поки ніхто не бачив, роздивлялася себе. Її погляд упав на піаніно, на якому лежала улюблена «Лялька» Болеслава Пруса. Цей новомодний роман, виписаний графинею з Варшави, був прочитаний двічі. Обидва рази Марусею. У пані все ніяк не доходили руки до легкої лектури. Піддаючись раптовому пориву, Маруся відкрила кришку піаніно й зіграла два перших такти «Етюд» Шопена, який лише недавно вони з графинею почали вчити в чотири руки. Вона морщила лоба, згадуючи ноти, які ніби вивітрилися з голови, а тоді провела пальцями по всіх клавішах, змусивши піаніно ображено вискнуту, і побігла сходами на перший поверх. Там, навпроти великих вікон із вітражами, її вже дожидав батько.

Прудкі ластівки літали низько, майже над землею. І Маруся, дивлячись на них, сказала вголос: «Буде дощ». Батько й собі подивився на небо, але нічого не відповів, лише пришвидшив ходу, тож Маруся за

ним ледь устигала. Поступово батькове хвилювання передалося й доньці. Коли вони нарешті дійшли до батькового дому, Маруся була сама не своя. Вона звела очі на Флора Ігнатовича, але він і далі мовчав. Уже зійшовши на власний ганок, Флор востаннє оглянув доньку та штовхнув важкі двері до сіней.

— Добридень, Флоре Ігнатовичу, моє шанування, панночко Марисю! Щось ви не квапитеся. Слово честі, ми вже тут усі жданики поїли... — Просто біля столу, високо закинувши ногу на ногу у вузьких штанах, сидів Юліан Ясенський. Він хутко підвівся й поцілував Марусі ручку, ніби справжній панночці.

Знагла Маруся знову, як і в маєтку Ясенського, відчула себе порцеляною лялькою, мов героїня роману Пруса. Вона потупилась і не могла навіть звести погляд на цього високого красивого чоловіка, який владно тримав її за руку. Коли ж Юліан Ясенський нарешті пустив її, вона безвольно опустилася на лавку біля столу й лише тоді, трохи отямившись, роззирнулася. На свій подив, Маруся завважила по інший бік святково накрытого столу рябого Прокопа, управителя Ясенського, і рідну тітку Олену, меншу батькову сестру. Утім, Олена Ігнатівна, яка все життя працювала в маєтку куховаркою, повна й вироблена коло печі, скидалася радше на Флорову матір. І Прокіп, і тітка Олена свердлили Марусю очима, ніби намагалися продивитися її наскрізь. Від побаченого й почутого Марусине серце могло будь-якої миті вистрибнути з рота й покотитися просто під ноги Ясенському. Батько, зауваживши її стан, спохмурнів, але знову ж нічого не сказав за своїм звичаєм.

Раптом Прокіп устав із-за столу й заговорив різким неприємним голосом:

— Ну что же, Флор Игнатьевич, по старому обычаю заведу байку про куницу и добра молодца, как говаривают у вас тут, среди хохлов.

Далі Маруся ледь розібрала мовлене Прокопом про мисливські лови, усе ще до кінця не вірячи в батькову зраду. Повірила, лише коли почула недвозначне запитання Прокопа наприкінці розказаної приповідки:

— Спрашиваем у тебя, Флор Игнатьевич, согласен ли ты, родитель, отдать дочь свою, Марию, за доброго молодца Юлиана?

— Згода! Такий зять мені до душі! — Від хвилювання Флор трохи осип і затинався на кожному слові. Він шумно видихнув, немов

завершив якусь дуже важливу справу.

Марусі здавалося, що це якийсь дурний сон і що батькова підступність так само сниться їй. Невже батько погодився віддати її за нелюба, набагато старшого за неї чоловіка, хай і пана? Маруся підвела очі та спантеличено поглянула на тітку Олену, яка настирливо вклала їй до рук хусточку, щоб подати молодому.

— Таточку, тату... як же це? Що ви надумали зробити зі мною, таточку? — Гіркі сльози покотилися з Марусиних очей, так ніби шовкова хустина вже зав'язала їй білий світ і тільки й лишилося чекати, коли її покладуть поруч із матір'ю на сільському цвинтарі. — Тату, я собі щось зроблю, а за пана не піду...

Флор збуряковів. Чого-чого, а такого від своєї тихої та слухняної доньки він не чекав. До сліз, до скарг — був готовий, але ж не до погроз! Вона ж іще молода, щоб власною долею розпоряджатися. Кому ж, як не батькові, усе владнати, тим паче коли трапився такий випадок?

— Та не слухайте ви її! То вона не тямиться від радощів! — Тітка Олена, силувано сміючись, сама вклала шовкову хустинку в наставлену долоню Ясенського.

Олена Ігнатівна боляче стиснула Марусину руку й потягла її через сіни на кухню. Якби її воля, вона б зарядила дурній дівці добрячого ляпаса. Але ж Флор... Носиться зі своєю Марусею, наче з панночкою, ось нехай тепер тішиться її вибриками. Ясно як божий день, що таку хоч бий, хоч умовляй — пуття не буде. Одна надія, що Боженька дасть Марусьці розуму не відштовхнути щастя, яке саме йде до рук, а добрі люди з часом укладуть у голову те, чого батько не спромігся вкласти.

Тітка без жодних жалоців набрала повен рот води й приснула на Марусю, що заходилася від ридань, наче мала дитина.

— Ну й чого ревеш? Совісті не маєш! Батько пнеться з останніх сил, щоб у люди тебе вивести... А ти?

Тітка Олена згадала своє сватання, чимось схоже на Марусьчине, коли її шістнадцятирічною дівчиною теж видавали заміж за нелюба, удвічі старшого за неї. І нічого. Змирилася-злюбилася, Василену нажила, щоправда, овдовіла рано. Але то вже, видно, така доля.

Племінниця вже не ридала, лише схлипувала вряди-годи. Тітка Олена втомлено плюхнулася на дерев'яний стілець, зіперлася ліктями на невеличкий столик і замислилася. Отак і життя минуло, залишивши по собі лише згадки про молодість і чорні, нароблені до мозолів руки.

Брата вона добре розуміла, а його бажання вирвати доньку із замкнутого кола вічних наймів і тяжкої праці здавалося їй цілком природним. Якби її Василюні трапилася нагода вибитися в панство, то й вона, Олена, схопилася б за неї обіруч, а доньку скрутила б у баранячий ріг, якби та тільки слово пискнула.

— Дурна ти, Марусько, ще й нерозумна! Будеш панувати! Не рюмсай, кажу. Краще вип'єм за твоє сватання.

Тітка Олена налила дві чарки самогону й підсунула одну до Марусі. Маруся тільки нижче схилила голову. Тітка сприйняла це за погорду та вдруге ледь стрималася, щоб не заліпити племінниці ляпаса.

— Ну як собі хочеш, а я вип'ю ще й закушу. — Тітка недобре глянула на Марусю й таки перекинула чарку.

Флорова сестра підсунула до себе полумисок вареників, які сама ж і наліпила, і перекинула ще й чарку, що її налила для Марусі, аби добро не пропадало. Випивши, Олена Ігнатівна посміливішала. Слушно розсудивши, що «нікуди ж ти, Марусько, не дінешся, якщо батько згоду дав», тітка посунула в сіни, щоб підслухати тихцем, про що домовлятимуться брат із паном. Флор потім ані слова не скаже, і ні в кого буде запитати...

Чоловіки у світлиці теж випили й закусили. Вони говорили так голосно, що можна було й не йти до сіней, навіть у кухні все було добре чути.

— На Покрову справимо весілля, — басував Флор.

— Nie zgadzam się czekać tak długo! Żałuj, panie Flore², — п'яненко сміявся на те Ясенський, що від щастя несподівано перейшов на рідну мову та став пропонувати відгуляти весілля наступного тижня.

— Та годі ж бо! — заперечував Флор, не на жарт заскочений таким натиском майбутнього зятя. — Ще ж Успенський піст до Пречистої. Хто ж у піст жениться? Та й люди пащекуватимуть. Понавігадують казна-чого...

Ясенський знову сміявся й казав, що йому начхати на людей. Практичний Прокіп став указувати Юліанові Казимировичу, що навіть ксьондз не дозволить вінчання в піст. Та й тижня буде мало для підготовки. Урешті Флор погодився відгуляти весілля наступної ж неділі після першої Пречистої, тобто за три тижні. Коли все було з'ясовано, коли вже добре випили й закусили, рябий Прокіп, ніби

раптом згадавши про свої обов'язки свата, завів хитру балачку. Зрозуміло було, що діяв він за наказом Ясенського, але скидалося ніби за власною волею, дбаючи про майбутнє свого пана.

— Так што же, батька? За дочкой приданного надобно прибавить, значить. Все ж отдаешь её за шляхтича, будет как сыр в масле кататься. — Прокіп почав здалека, як роблять бувалі торгаші на великому ярмарку, намагаючись обкрутити наївного покупця.

— А що ж я можу додати, коли нема більше нічого? Землі я не мав ніколи. Арабів обох віддаю за донькою, як і обіцяв. Гроші даю... Слово дав і дотримаю. Спитайте хоч кого, чи порушив коли Флор Ігнатович слово? — Флор загарячував. Прокопові натяки здалися йому ущипливими.

— А бричка, батя? — не вгавав Прокіп.

— А що бричка? — удавав, що не розуміє, Флор.

— Для чего тебе бричка, коли ты коней отдаешь?

У світлиці запала така тиша, що, здавалося, чутно було, як муха пролетить. Бричка становила особливу Флорову гордість. Старший машталір довго терся серед панів, возив із графом Браницьким коней на продаж, бував на різних виставках не лише в Петербурзі й Варшаві, а й у далекому Парижі. Усе життя Флор тягнувся до панів, хотів хоч у чомусь бути з ними нарівні. Тому, коли викохав собі арабів, відразу замовив бричку в знайомого білоцерківського майстра. Бричка була не абияка, а справжня панська, із лакованими поручнями, відкидним верхом, із лавицею, оздобленою м'якими подушками. Це була мрія, яку Флор плекав усе життя. І ось тепер він мусив поступитися нею з примхи свого шляхетного зятя.

— Що ж, беріть і бричку, — глухо промовив Флор.

— Вот это дело, батька! Дочка у тебя одна, не гоже за ней жалеть приданное. Не гоже...

Було чутно, як Прокіп ляснув Флора по плечу. Забулькала оковита, наповнюючи чарки, захрустіли на зубах малосольні огірки, що їх цілий слоїк принесла зранку Олена Ігнатівна. Сама Флорова сестра вражено прикрила рота рукою, щоб не ахнути. Адже її брата грабували просто посеред білого дня в його ж власній оселі. Олена аж упріла від хвилювання. Їй кортіло зазирнути до брата й подати йому знак, щоб не поспішав давати слово за бричку, але було запізно, бо трикляте слово вже вилетіло, наче горобець, якого годі спіймати.

— А ти все киснеш? — Тітка Олена не мала на кому зірвати злість, бо нікого, окрім племінниці, поблизу не було.

— Я графині Лідії поскаржуся... — глухо видала Маруся.

— Ой... Люди добрі! Поскаржитесь вона... І чим Браницька тобі допоможе? Ніц вона не зробить... Бо на те і є батькова воля та благословення, щоб дітей женити.

Маруся зіщулилася під неприязним тітчиним поглядом. Таки правду тітка каже. Нічого графиня тут не вдіє, ані плачі не допоможуть, ані сльози не зарадять. Але скоро повернеться Василь, і вони втечуть кудись разом. Поїдуть до великого міста й повінчаються. Батько пересердиться та пробачить. А Ясенський хай шукає собі когось іншого.

Маруся поклала голову на руки та стала чекати. Їй здавалося, що кожна прожита хвилина наближатиме зустріч із Василем. Але час, як на гріх, завмер на місці, наче в жаскому сні, і не думав рухатися вперед. Спекотний день ледь-ледь сунув до свого завершення.

Нарешті Юліан Ясенський зі своїм прикажчиком вийшли надвір. Батько з тіткою Оленою пішли їх проваджати. Марусі ніхто не чіпав, наче всі забули про неї. П'яний Ясенський довго вовтузився біля свого коня-півкровки, бо не міг утрапити ногою в стремено. Прокіп посміхався у руді вуса, уже не вперше спостерігаючи таку картину, адже Юліан таки міг перебрати міру. Флор терпляче чекав, коли майбутній зять влізе на коня. Тітка Олена несподівано розчулилася й заходилася витирати кутиком хустини п'яненькі сльози. Їхня Маруська вже зовсім скоро запанує, перебереться до маєтку Ясенських. Ото вже панська челядь заздритиме! Але кому яка доля. Олена востаннє зітхнула й подала братові знак, що не може більше чекати й має вертати до себе — на кухню.

Більшу половину неба затягло важкими темними хмарами, які прорізували гострі та швидкі блискавки. Десь за річечкою Тарганом, що відділяла графський маєток із заводом від Іванівки, уже гуркотіло. Наближалася справжня буря. Флор Ігнатович, провівши гостей, так і стояв на ганку. Поринувши у власні думки, він не помічав негоди. Його злегка похитувало чи то від випитого, чи то від щастя, що так неждано звалилося на нього з донькою.

— Зі святом, свате! Чи вже й не свате? Що скажеш?

Гива, батько Василя, ніби з-під землі вродився перед старшим машталіром.

— Драстуй, сусіде! І тебе зі святом! — Флор не знав, де очі діти. — А що маю тобі казати?

Раніше між Гивою та Флором не виникало жодних непорозумінь. Обоє змалку працювали на кінному заводі, обоє вивчилися на машталірів, одружилися, оселилися поруч, ростили дітей. Бувало, Лександра, Гивина дружина, заходила по-сусідськи, щось підказувала, помагала з маленькою Марусею, особливо попервах, коли Флор щойно овдовів. Частенько Лександра саджала малу обідати поруч зі своїми синами, жаліла сирітку, коли та збивала колінця чи лікті, бавила іноді й цілий день, а коли Флор вертав з роботи, заносила сонну на руках додому.

Старшому машталірові враз зробилося мулько: «От тобі й на... Принесла нечиста Гиву». Високий і широкий у плечах Гива видавався розлюченим велетом проти звичайного на зріст, трохи корячкуватого Флора. Старший машталір відступив до дверей, хоча й добре тямив, що від Гивиної люті його жодні двері не врятують. А чутки про Гивину люту силу ходили одна страшніша за іншу.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ